

Nội dung, phương thức xây dựng Đảng Cộng sản Việt Nam về đạo đức

PGS, TS. TRẦN THỊ HƯƠNG

Học viện Báo chí và Tuyên truyền; Email: tranhuongxdd@gmail.com

Nhận ngày 10 tháng 3 năm 2023; chấp nhận đăng tháng 5 năm 2023.

Tóm tắt: Trên chặng đường 93 năm xây dựng, trưởng thành và phát triển, Đảng Cộng sản Việt Nam đã lãnh đạo nhân dân ta đạt được những thành tựu to lớn, có ý nghĩa lịch sử. Bối cảnh quốc tế và trong nước hiện nay, khi thời cơ và thuận lợi, khó khăn và thách thức đan xen, đòi hỏi phải tiếp tục xây dựng Đảng trong sạch, vững mạnh về chính trị, tư tưởng, đạo đức, tổ chức và cán bộ. □Xây dựng Đảng về đạo đức□ được coi là một điểm nhấn, điểm mới.

Từ khóa: Xây dựng Đảng Cộng sản Việt Nam về đạo đức; xây dựng, chỉnh đốn Đảng; nội dung, phương thức.

Abstract: During 93 years of its construction, growth and development, the Communist Party of Vietnam has led our people to gain great historic achievements. The current international and domestic context witnesses the intertwine among opportunities, advantages, difficulties and challenges. Therefore, it requires continuing to build a clean and strong Party in terms of politics, ideology, morality, organization and staff. "Building the party on ethics" is considered a new highlighted point.

Keywords: Building the Communist Party of Vietnam on ethics; building and rectifying the Party; contents and methods.

Xây dựng Đảng về đạo đức là một nội dung rất quan trọng trong xây dựng Đảng Cộng sản Việt Nam, là sự kế thừa và phát triển về mặt lý luận của Đảng Cộng sản Việt Nam trong tình hình mới. Quán triệt quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về xây dựng đạo đức cách mạng, trong quá trình lãnh đạo, Đảng luôn coi trọng công tác xây dựng Đảng, đặc biệt là vấn đề rèn luyện đạo đức cách mạng của cán bộ, đảng viên. Bước vào giai đoạn phát triển mới của đất nước, trước yêu cầu xây dựng, chỉnh đốn Đảng, nâng cao năng lực lãnh đạo, sức chiến đấu của Đảng, đặc biệt là trước tình trạng □Một bộ phận cán bộ, đảng viên chưa tiên phong, gương mẫu; tình trạng suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, biểu hiện □tự diễn biến□, □tự chuyển hóa□ trong nội bộ vẫn còn diễn biến phức tạp⁽¹⁾, vấn đề giáo dục, rèn

luyện đạo đức cách mạng cho cán bộ, đảng viên lại càng được Đảng quan tâm. Đặc biệt tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, khẳng định mục tiêu: □Xây dựng Đảng trong sạch, vững mạnh về chính trị, tư tưởng, tổ chức và đạo đức□⁽²⁾. Văn kiện Đại hội XII của Đảng có hơn 40 lần nhắc đến từ □đạo đức□ nhưng chưa lần nào đề cập nội dung xây dựng Đảng về đạo đức. Điều đó cho thấy, xây dựng Đảng về đạo đức là một nội dung mới, chỉ được nêu lên gần đây. Đến tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, Đảng tiếp tục nhấn mạnh: □Trong những năm tới phải đặc biệt coi trọng và đẩy mạnh hơn nữa xây dựng, chỉnh đốn Đảng toàn diện về chính trị, tư tưởng, đạo đức, tổ chức và cán bộ□⁽³⁾; đồng thời, Đảng xác định: □Tập trung xây dựng Đảng về đạo đức, tích cực đấu tranh phòng, chống quan liêu, tham

những, lãng phí, tiêu cực; ngăn chặn, đẩy lùi có hiệu quả tình trạng suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, những biểu hiện "tự diễn biến", "tự chuyển hóa" trong nội bộ gắn với đẩy mạnh học tập, làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh; phát huy thật tốt trách nhiệm nêu gương của cán bộ, đảng viên theo phương châm *chức vụ càng cao càng phải gương mẫu*⁽⁴⁾. Xác định rõ nội dung, phương thức xây dựng Đảng về đạo đức là rất cần thiết, góp phần làm sáng tỏ một nội dung quan trọng của công tác xây dựng Đảng, bổ sung, phát triển lý luận về xây dựng nội bộ Đảng.

1. Nội dung xây dựng Đảng về đạo đức

Xây dựng Đảng về đạo đức được xuất phát từ những yêu cầu khách quan và sự đòi hỏi cấp thiết từ thực tiễn hơn 93 năm xây dựng, chiến đấu và trưởng thành của Đảng. Trước Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng, trong Đảng và xã hội thường chỉ bàn nhiều về vấn đề giáo dục, rèn luyện đạo đức cách mạng cho cán bộ, đảng viên, chú trọng học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh thành phong trào tổ chức thường xuyên, sâu rộng. Đại hội XII của Đảng đã tạo ra một bước ngoặt mới trong nhận thức, tư duy lý luận và hành động của toàn Đảng, đặt vấn đề xây dựng Đảng về đạo đức. Như vậy, nói đến xây dựng Đảng về đạo đức, cần tiếp cận dưới hai góc độ: đạo đức của Đảng, của tổ chức đảng và đạo đức của cán bộ, đảng viên.

* Nội dung xây dựng đạo đức của Đảng

Một là, xây dựng đường lối, chủ trương, chính sách đúng đắn, vì dân, vì nước và tổ chức thực hiện nghiêm túc, hiệu quả, thiết thực. Không đưa ra những chủ trương, chính sách làm thiệt hại cho Nhân dân, cản trở sự phát triển, vì một nhóm lợi ích.

Hai là, xây dựng tổ chức bộ máy đảng khoa học, gọn nhẹ, tiết kiệm, hiệu quả; khắc phục tình trạng tổ chức chồng chéo, trùng chéo chức năng, nhiệm vụ để vừa nâng cao hiệu lực, hiệu quả lãnh đạo vừa không gây tổn kém, lãng phí. Tập trung thực hiện thắng lợi Nghị quyết Hội nghị lần thứ

sáu Ban Chấp hành Trung ương khóa XII một số vấn đề về tiếp tục đổi mới, sắp xếp tổ chức bộ máy của hệ thống chính trị tinh gọn, hoạt động hiệu lực, hiệu quả và nhiệm vụ, giải pháp của Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng về vấn đề này, bởi bộ máy tổ chức của Đảng tinh gọn, hoạt động hiệu quả là đầu mối, là trung tâm để quy tụ, thống nhất các hoạt động của các tổ chức trong hệ thống chính trị.

Ba là, xây dựng đội ngũ cán bộ, đảng viên trong sạch, vững mạnh; không quan liêu, tham nhũng, lãng phí; thật sự là "đầy tớ" thật trung thành của Nhân dân, được Nhân dân tin yêu, quý trọng. Tiếp tục thực hiện Nghị quyết Hội nghị Trung ương 4 khóa XII về tăng cường xây dựng, chỉnh đốn Đảng; ngăn chặn, đẩy lùi sự suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, những biểu hiện "tự diễn biến", "tự chuyển hóa" trong nội bộ; Nghị quyết Hội nghị Trung ương 7 khóa XII về tập trung xây dựng đội ngũ cán bộ các cấp, nhất là cấp chiến lược, đủ phẩm chất, năng lực và uy tín, ngang tầm nhiệm vụ; nhiệm vụ, giải pháp của Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng về tập trung xây dựng đội ngũ cán bộ các cấp và Nghị quyết Hội nghị Trung ương 5 khóa XIII về tăng cường củng cố, xây dựng tổ chức cơ sở đảng và nâng cao chất lượng đội ngũ đảng viên trong giai đoạn mới.

Bốn là, có phương thức lãnh đạo khoa học, vừa bảo đảm sự lãnh đạo của Đảng, vừa phát huy mạnh mẽ vai trò của Nhà nước và các tổ chức trong hệ thống chính trị, đảm bảo quyền làm chủ thực sự của Nhân dân. Đảng không bao biện, làm thay; không dân chủ hình thức.

Năm là, quyền lực được kiểm soát, trách nhiệm rõ ràng. Công tội phân minh, công bằng, công khai. Xử lý nghiêm minh, kịp thời, không có "vùng cấm" đối với các sai phạm.

Sáu là, nội bộ Đảng dân chủ, đoàn kết thống nhất, thực hiện tự phê bình và phê bình nghiêm túc, không nể nang, bao che khuyết điểm của nhau. Công khai thừa nhận sai lầm, khuyết điểm, điều đó thể hiện sự cầu thị, tính chiến đấu của một

đảng cách mạng chân chính.

Bảy là, Đảng gắn bó mật thiết với Nhân dân, tôn trọng, lắng nghe Nhân dân. Đây là cội nguồn tạo nên sức mạnh của Đảng, là một trong những điều kiện tiên quyết để Đảng giữ vững vai trò lãnh đạo trước sự tấn công, xuyên tạc của các thế lực thù địch, phản động.

Tám là, tổ chức đảng và đảng viên thực hiện đúng nguyên tắc Đảng hoạt động trong khuôn khổ Hiến pháp và pháp luật. Các cấp ủy đảng căn cứ thể hóa nguyên tắc này, xây dựng quy chế thực hiện và thực hiện nghiêm quy chế, duy trì thành nề nếp; tăng cường kiểm tra, giám sát xử lý nghiêm những tổ chức và cán bộ, đảng viên vi phạm; không có □vùng cấm□, lợi ích nhóm, đặc quyền, đặc lợi, tình trạng □con ông cháu cha□ đồng thời, tạo thuận lợi cho các tổ chức chính trị - xã hội và Nhân dân giám sát việc thực hiện.

*** Nội dung xây dựng đạo đức của cán bộ, đảng viên**

Một là, trung thành với Đảng, với Nước, với Dân. Theo Hồ Chí Minh, trung với nước, với Đảng, với lý tưởng cách mạng và hiếu với dân là nội dung cơ bản trong đạo đức cách mạng của người đảng viên. Đạo đức cách mạng đòi hỏi trước hết cán bộ, đảng viên phải có lòng yêu nước nồng nàn, tuyệt đối trung thành với Tổ quốc, với giai cấp, với lý tưởng cách mạng; phải quyết tâm phấn đấu vì sự nghiệp cách mạng vẻ vang của Đảng và của dân tộc, đặt lợi ích của Đảng, của giai cấp, của dân tộc lên trên lợi ích cá nhân. Có sự giác ngộ về lý tưởng cộng sản chủ nghĩa, có trung thành và quyết tâm suốt đời phấn đấu vì sự nghiệp cách mạng của Đảng và của dân tộc thì mới dũng cảm hy sinh quên mình vì nghĩa lớn, mới rèn luyện mình theo lẽ sống cao cả và đạo đức cách mạng mà Người đã dạy: □trung với nước, hiếu với dân, nhiệm vụ nào cũng hoàn thành, khó khăn nào cũng vượt qua, kẻ thù nào cũng đánh thắng□⁽⁵⁾. Lòng trung hiếu rộng lớn, cao đẹp ấy thể hiện ở ý chí và suốt đời hành động cho nước nhà được hoàn toàn độc lập, nhân dân được làm chủ thực sự, mọi người đều có cơm ăn,

áo mặc, ai cũng được học hành, dân giàu, nước mạnh, xã hội dân chủ, công bằng, văn minh. Do đó, mỗi cán bộ, đảng viên cần nhận thức sâu sắc và thấy rõ trách nhiệm của mình trong xây dựng Đảng về đạo đức, luôn vững vàng trước mọi khó khăn, thách thức, phát huy phẩm chất đạo đức cách mạng, trung với nước, hiếu với dân, đặt lợi ích của dân tộc, của Nhân dân lên trên hết; thực hiện nghiêm những điều đảng viên không được làm theo Quy định số 37-QĐ/TW ngày 25/10/2021 của Ban Chấp hành Trung ương.

Hai là, thật sự tiên phong, gương mẫu thực hiện cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư; nói đi đôi với làm; không tham nhũng, lãng phí; dũng cảm bảo vệ cái đúng, đấu tranh với cái sai. Muốn dân giàu, nước mạnh thì lao động sáng tạo phải đi đôi với cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư, trước hết đối với đảng viên có chức, có quyền. Vì có chức, có quyền thì dễ lợi dụng chức quyền để tham ô, lãng phí, vi phạm quyền làm chủ của Nhân dân. Thái độ vô trách nhiệm, thụ động, ăn bám, chỉ lo làm giàu cho cá nhân, chỉ lo vinh thân, phì gia, bất chấp dư luận xã hội và luật pháp, tệ tham nhũng - một thứ □quốc nạn□ - là những kẻ thù của đạo đức cách mạng, gây nên nhiều tác hại cho sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, làm tổn hại đến uy tín của Đảng, thanh danh của người đảng viên cộng sản, cần phải lên án triệt để và đấu tranh loại bỏ, làm trong sạch đội ngũ cán bộ, đảng viên.

Ba là, có ý thức trách nhiệm cao với công việc và hoàn thành tốt nhiệm vụ được giao. Thang giá trị con người trong xã hội không phải được đánh giá bằng địa vị cao thấp, tiền, nhiều của mà là bằng sự cống hiến có ích cho Đảng, cho Nhân dân qua nhiệm vụ cụ thể được giao, bằng sự lao động sáng tạo, cống hiến không mệt mỏi cho niềm tin và lẽ sống cao cả, cho Tổ quốc, cho nhân dân, cho cơ quan, đơn vị. Người cán bộ, đảng viên dù ở cương vị nào cũng cần gương mẫu trong lao động, đem hết nhiệt tình, trí tuệ làm cho lao động của mình và của tập thể đạt năng suất và hiệu quả ngày càng cao trong

mọi lĩnh vực của đời sống xã hội, làm cho đất nước thoát khỏi nguy cơ tụt hậu về kinh tế, phấn đấu sớm trở thành một nước Việt Nam xã hội chủ nghĩa hiện đại, giàu mạnh, ấm no, hạnh phúc, dân chủ, công bằng, văn minh.

Bốn là, chấp hành nghiêm đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước, thực hiện tốt trách nhiệm công dân. Người cán bộ, đảng viên của Đảng sinh hoạt và hoạt động trong tổ chức đảng, thực hiện theo đúng nguyên tắc tổ chức, sinh hoạt và hoạt động của Đảng: nguyên tắc tập trung dân chủ, đoàn kết thống nhất, tự phê bình và phê bình, Đảng hoạt động trong khuôn khổ Hiến pháp và pháp luật, Đảng gắn bó mật thiết với Nhân dân, đặc biệt, phải luôn luôn giữ gìn sự đoàn kết thống nhất trong Đảng như giữ gìn con ngươi của mắt mình như lời Chủ tịch Hồ Chí Minh đã dạy. Trong điều kiện Đảng cầm quyền, đạo đức cách mạng đòi hỏi cán bộ, đảng viên không những phải có ý thức tổ chức kỷ luật trong Đảng mà còn phải tôn trọng kỷ luật của Nhà nước và các đoàn thể nhân dân, nơi công tác; đồng thời, tăng cường quan hệ với Nhân dân, tích cực giúp đỡ Nhân dân ở nơi cư trú theo Quy định số 213-QĐ/TW ngày 02/01/2020 của Bộ Chính trị về trách nhiệm của đảng viên đang công tác thường xuyên giữ mối liên hệ với tổ chức đảng và nhân dân nơi cư trú.

Năm là, quan tâm, gần gũi quần chúng. Cán bộ, đảng viên phải thật sự tiên phong, có tinh thần trách nhiệm trước Nhân dân; lấy tự do, ấm no, hạnh phúc của Nhân dân làm lý tưởng và phương châm hành động. Không vô cảm trước nỗi khổ của Nhân dân; phải thật sự gần dân, sống trong lòng dân, hòa mình với quần chúng thành một khối, tin quần chúng, hiểu quần chúng, lắng nghe ý kiến của quần chúng^[6].

2. Phương thức xây dựng Đảng về đạo đức

Một là, bằng tuyên truyền, giáo dục đạo đức cách mạng cho toàn Đảng. Tuyên truyền, giáo dục đạo đức cách mạng cho toàn Đảng là quá trình làm cho mỗi cán bộ, đảng viên, mỗi tổ chức đảng nhận thức đầy đủ, sâu sắc, ý nghĩa của đạo

đức cách mạng, làm cho hệ giá trị chuẩn mực của xã hội, những tiêu chuẩn, chuẩn mực của người đảng viên cộng sản thấm sâu trong trái tim, khối óc của mỗi cán bộ, đảng viên. Đó là quá trình hình thành các phẩm chất nhân cách mẫu mực của người đảng viên cộng sản. Đồng thời, đấu tranh, khắc phục, loại bỏ thói hư, tật xấu; đấu tranh, phê phán những biểu hiện trái với đạo đức cách mạng.

Hai là, bằng sự tu dưỡng, rèn luyện, gương mẫu của mỗi cán bộ, đảng viên. Tại Đại hội XIII, Đảng nhấn mạnh: "Nâng cao ý thức tu dưỡng, rèn luyện và thực hành đạo đức cách mạng^[7]". Để có đạo đức cách mạng, mỗi cán bộ, đảng viên phải thường xuyên tự giác rèn luyện, học tập, tu dưỡng để nâng cao bản lĩnh chính trị, đạo đức, lối sống của mình với phương châm suốt đời phụng sự, cống hiến không mệt mỏi cho Đảng, cho Tổ quốc và Nhân dân. Việc tự tu dưỡng, tự rèn luyện đạo đức của đội ngũ cán bộ, đảng viên được tiến hành ở mọi lúc, mọi nơi, trong mọi hoạt động thực tiễn, trong mọi mối quan hệ với tổ chức và cá nhân, trong đời tư cũng như trong sinh hoạt cộng đồng.

Ba là, bằng quản lý đội ngũ cán bộ, đảng viên. Thông qua các cơ chế, quy chế, quy định, cơ quan, tổ chức có trách nhiệm có thể điều chỉnh hành vi, thái độ, phong cách, lối sống của mỗi người, để nắm bắt, đánh giá kết quả hoạt động và phẩm chất đạo đức của mỗi cán bộ, đảng viên. Trong công tác quản lý cán bộ, đảng viên của Đảng đã có nhiều quy định, quy chế quản lý chặt chẽ, trong đó có những nội dung quản lý góp phần xây dựng và giữ gìn đạo đức, lối sống cho cán bộ, đảng viên, như: quy định tiêu chuẩn, tư cách đảng viên, quy định đảng viên phải chấp hành nghiêm pháp luật, quy định trách nhiệm của người đứng đầu, quy định những điều đảng viên không được làm.

Bốn là, thông qua thực hiện tốt xây dựng Đảng về chính trị, tư tưởng, tổ chức và cán bộ. Đây là hai mặt của một vấn đề, gắn bó mật thiết với nhau. Những nội dung xây dựng Đảng về đạo đức như: xây dựng đường lối, chủ trương, chính

sách đúng đắn, vì dân, vì nước và tổ chức thực hiện thắng lợi; xây dựng tổ chức bộ máy đảng khoa học, gọn nhẹ, tiết kiệm, hiệu quả, không gây tốn kém, lãng phí; xây dựng đội ngũ cán bộ, đảng viên trong sạch, vững mạnh đều phải thực hiện và có được thông qua xây dựng Đảng về chính trị, tư tưởng, tổ chức và cán bộ. Thực tiễn hiện nay cho thấy, nguyên nhân của mọi yếu kém về chính trị, tư tưởng, tổ chức và cán bộ xuất phát từ yếu kém về đạo đức, đồng thời tổ chức, cán bộ kém, chính trị, tư tưởng yếu là cơ hội cho những kẻ có đạo đức kém chui sâu vào hàng ngũ của Đảng và một bộ phận cán bộ, đảng viên thoái hóa biến chất chưa bị phát hiện và loại bỏ là một trong những nguyên nhân dẫn đến đạo đức xuống cấp.

Năm là, thông qua xây dựng Nhà nước và các tổ chức của hệ thống chính trị trong sạch, vững mạnh, hoạt động hiệu lực, hiệu quả. Thực tiễn cho thấy, không thể xây dựng được một Đảng trong sạch, vững mạnh trong điều kiện một Nhà nước quan liêu, mất dân chủ, một đội ngũ công chức tha hóa, một hệ thống đoàn thể yếu kém. Do đó, để xây dựng Đảng về đạo đức phải thông qua xây dựng Nhà nước và các tổ chức của hệ thống chính trị trong sạch, vững mạnh, hoạt động hiệu lực, hiệu quả. Vai trò của Mặt trận Tổ quốc và các tổ chức chính trị - xã hội đối với việc xây dựng Đảng về đạo đức được thể hiện thông qua giám sát việc tu dưỡng, rèn luyện đạo đức, lối sống của cán bộ, đảng viên. Sự trong sạch của bộ máy công quyền, của các tổ chức trong hệ thống chính trị là môi trường, điều kiện để tổ chức đảng, mỗi cán bộ, đảng viên của Đảng rèn luyện, phấn đấu, giữ gìn phẩm chất đạo đức cách mạng, là tấm gương sáng cho quần chúng noi theo.

Sáu là, bằng kiến tạo môi trường lành mạnh trong Đảng và xã hội. Mỗi đảng viên của Đảng đều hoạt động trong tổ chức đảng, nên môi trường chính trị, tư tưởng, tổ chức, cán bộ trong Đảng có ảnh hưởng lớn đến phẩm chất đạo đức của đảng viên; mặt khác, Đảng là một bộ phận của xã hội, mỗi cán bộ, đảng viên của Đảng đều sinh sống, hoạt động trong môi trường xã hội. Do đó, để xây

dựng Đảng về đạo đức một cách bền vững phải xây dựng các quan hệ xã hội lành mạnh. Kiên quyết đấu tranh loại ra khỏi tổ chức đảng, các cơ quan nhà nước những biểu hiện vô cảm, quan liêu, cửa quyền, hách dịch và các hành vi nhũng nhiễu, các biểu hiện cơ hội, thực dụng, lạm dụng chức quyền để mưu cầu lợi ích cá nhân, lợi ích nhóm□

Bảy là, bằng công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng. Công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng có tác dụng giáo dục, cảnh báo, răn đe, cổ vũ đảng viên rèn luyện đạo đức cách mạng. Thông qua công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng mà phát hiện những tấm gương tiêu biểu về đạo đức, lối sống của cán bộ, đảng viên và tổ chức đảng để nhân rộng, nêu gương; đồng thời, phát hiện kịp thời những biểu hiện suy thoái về đạo đức, lối sống, những kẻ hờ trong chủ trương, chính sách của Đảng để kịp thời điều chỉnh, bổ sung, hoàn thiện cho phù hợp.

Tóm lại, xây dựng Đảng về đạo đức là một nội dung quan trọng trong xây dựng Đảng Cộng sản Việt Nam, cùng với xây dựng Đảng về chính trị, tư tưởng, tổ chức và cán bộ, bảo đảm cho Đảng trong sạch, vững mạnh, có năng lực lãnh đạo và sức chiến đấu cao, xứng đáng là đội tiên phong của giai cấp công nhân, nhân dân lao động và cả dân tộc, xứng đáng với sự tin yêu, lựa chọn, ủng hộ của toàn thể nhân dân Việt Nam./.

(1), (3), (4), (7) Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, H., T.2, tr.223,180, 41, 184.

(2) Đảng Cộng sản Việt Nam (2016), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Văn phòng Trung ương Đảng, H., tr.202.

(5), (6) Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia, H., T.14, tr.619, 609.